

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ลุ่มน้ำชุมพร เป็นพื้นที่ที่ประสบกับปัญหาอุทกภัยอยู่เสมอ จากการสำรวจ พบว่าการเกิดอุทกภัยมักจะเกิดในช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายนของทุกปี และการเกิดอุทกภัยในแต่ละครั้งก่อให้เกิดความเสียหายมากมายดังจะเห็นได้ในปี พ.ศ. 2532 เกิดวาตภัยจากพายุไต้ฝุ่น “เกย์” ทำให้เกิดน้ำท่วมอย่างฉับพลัน สร้างความเสียหายแก่บ้านเรือน ถนน สะพาน วัด โรงเรียน สถานที่ราชการ จมอยู่ใต้น้ำ ประชาชนไม่สามารถอพยพโยกย้ายสิ่งของได้ทัน บางส่วนเสียชีวิตหรือสูญหาย ที่เหลืออดอยาก เนื่องจากขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค มูลค่าความเสียหายประมาณ 11,000 ล้านบาท และต่อมาในปี 2540 พื้นที่ดังกล่าวได้รับความเสียหายจากอุทกภัยอย่างรุนแรงอีกครั้งโดยพายุไต้ฝุ่น “ซีต้า” ซึ่งมีมูลค่าความเสียหายประมาณ 2,200 ล้านบาท

การเกิดอุทกภัยในจังหวัดชุมพรเกิดจากสาเหตุทางธรรมชาติ อันได้แก่ สภาพภูมิอากาศที่อยู่ในร่องมรสุม ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นภูเขาสูง มีแม่น้ำสายสั้น ๆ ลักษณะแคบและชัน เมื่อมีฝนตกลงมา น้ำฝนที่ตกลงมาจากภูเขาที่สูงด้วยความเร็ว จะลงสู่แม่น้ำชะเอวหินและดินลงมาด้วย ก่อให้เกิดเป็นตะกอนทำให้แม่น้ำตื้นเขินยิ่งขึ้น ลักษณะของดินที่มีการซึมผ่านของน้ำได้ยาก การระบายน้ำไม่ดี การกระทำของมนุษย์ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเช่นการตัดไม้ทำลายป่าทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าต้นน้ำ การขยายพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกมากยิ่งขึ้น ทำให้พื้นที่ที่เคยเป็นทางไหลและเป็นพื้นที่เก็บกักน้ำตามธรรมชาติลดลง การขยายตัวของเมืองโดยไม่มีการจัดการระบบสาธารณสุขที่ไม่เหมาะสม เช่น การสร้างถนนกีดขวางทางระบายน้ำ ระบบท่อระบายน้ำที่มีบางแห่งมีขนาดเล็กเกินไปหรือมีสภาพอุดตันเหล่านี้ล้วนทำให้ปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ดังกล่าวยิ่งรุนแรงมากยิ่งขึ้น

จากสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้มีการพยายามแก้ไขปัญหามาจากหน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน อาทิเช่น กระทรวงมหาดไทย กำหนดพื้นที่เสี่ยงภัยซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่มีน้ำท่วมทุกปี กรมชลประทาน ได้ดำเนินการขุดคลองเพื่อเร่งระบายน้ำเป็นการบรรเทาปัญหาน้ำท่วมของชุมชนเมือง สำนักงานโยธาธิการจังหวัดสร้างและปรับปรุงระบบระบายน้ำ เป็นต้น แต่ปัญหาอุทกภัยในพื้นที่นี้ยังมีปัญหาต่อไป เนื่องจากการแก้ไขปัญหของหน่วยงานต่างๆ ดังกล่าว เป็นการแก้ไขเฉพาะส่วน ขาดการประสานงานกันและมิได้เป็นการแก้ไขปัญหทั้งระบบ จากสาเหตุของปัญหาคงเป็นการยากที่จะจัดการแก้ไขปัญห เนื่องจากสาเหตุสำคัญมาจากสภาพทางธรรมชาติหรือการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่วนแนวทางที่จะสามารถบรรเทาปัญหาได้คือสาเหตุที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งเป็นสาเหตุที่สามารถควบคุมได้ โดยใช้การวางแผนการใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐานให้เหมาะสมสอดคล้องกับข้อจำกัดและศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งเป็นวิธีการที่จะสามารถบรรเทาความรุนแรงของปัญหาได้ทางหนึ่ง เพื่อจะได้วางแผนบรรเทาและแก้ไขปัญหให้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพปัญหา และให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

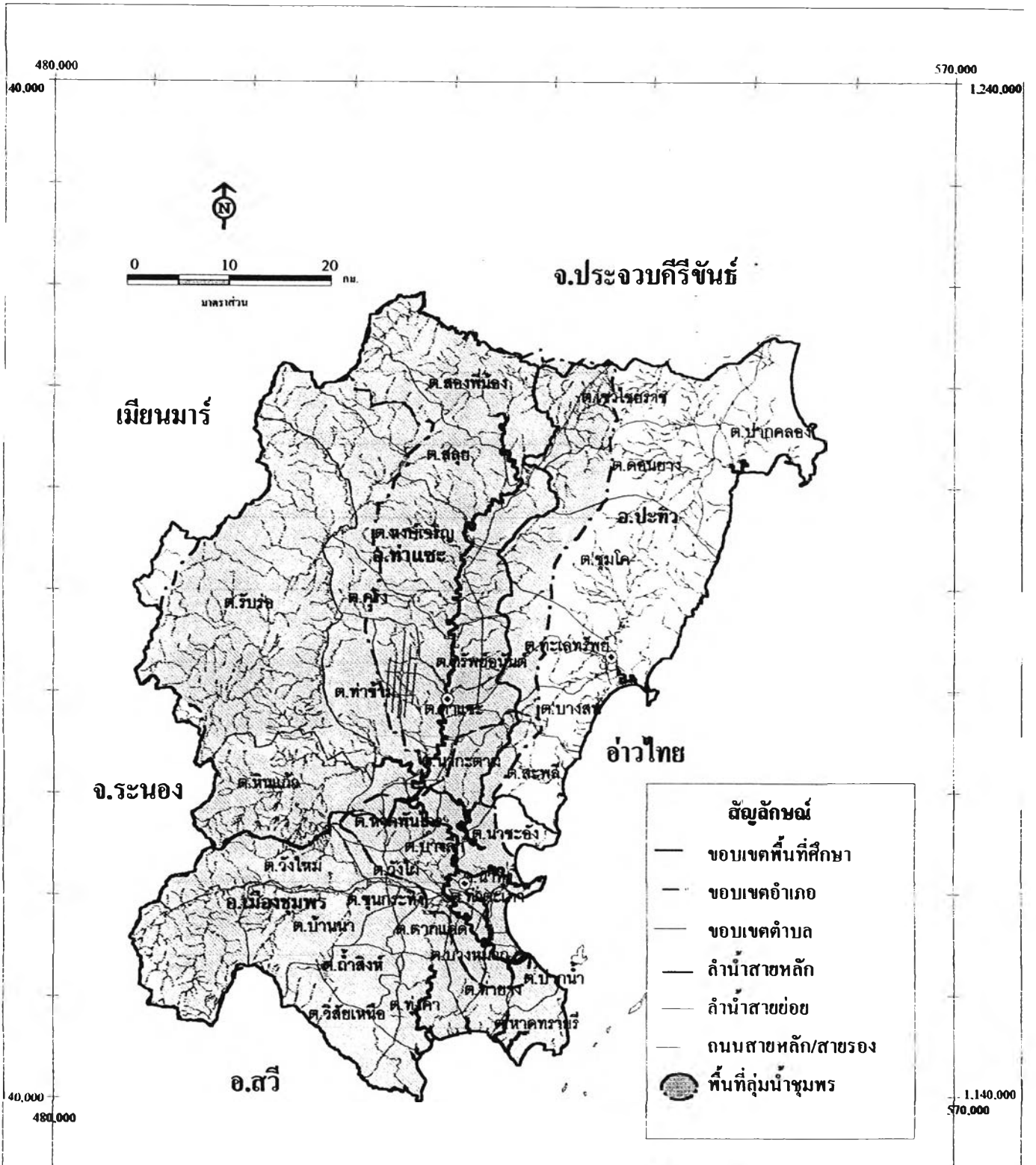
1. ศึกษาลักษณะของระบบนิเวศลุ่มน้ำ การใช้ที่ดิน การตั้งถิ่นฐาน และสภาพของปัญหาอุทกภัย โดยศึกษารวมกับลักษณะทางกายภาพ ประชากร สภาพเศรษฐกิจและสังคม ในพื้นที่ศึกษา
2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดิน การตั้งถิ่นฐานกับปัญหาอุทกภัย ในพื้นที่ศึกษา
3. วิเคราะห์โครงสร้างของปัญหา ผลกระทบ และระดับความรุนแรงของปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ศึกษา
4. เสนอแผนการใช้ที่ดิน และแผนการตั้งถิ่นฐาน ที่เหมาะสมเพื่อบรรเทาปัญหาอุทกภัย

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่ลุ่มน้ำชุมพร ครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอท่าแซะ และอำเภอประทิว จังหวัดชุมพร(แผนที่ 1.1) ซึ่งขอบเขตการศึกษาจะเน้นการเสนอแผนการใช้ที่ดินเพื่อบรรเทาปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำชุมพร

1.4 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคและจากเอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้อง และทำการสำรวจภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพกายภาพของพื้นที่เกี่ยวกับสภาพการใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐาน สภาพปัญหาการเกิดอุทกภัย เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดอุทกภัย ทั้งในอดีต ปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาจากลักษณะทางกายภาพ ประชากร และการตั้งถิ่นฐาน
2. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ลักษณะของการเกิดอุทกภัย สาเหตุและปัจจัยของปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ศึกษา รวมทั้งผลกระทบและระดับความรุนแรงของปัญหาการเกิดอุทกภัย
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐานกับสภาพการเกิดปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำชุมพร รวมทั้งศึกษาโดยพิจารณารวมกับข้อมูลทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม
3. วิเคราะห์โครงสร้างของปัญหาและแนวโน้มของปัญหาและผลกระทบจากการเกิดอุทกภัยในอนาคตเพื่อหาพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัยในพื้นที่ศึกษา
4. เสนอแนะแผนการใช้ที่ดินและแผนการตั้งถิ่นฐาน ที่เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อบรรเทาปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำชุมพรอย่างเป็นระบบ

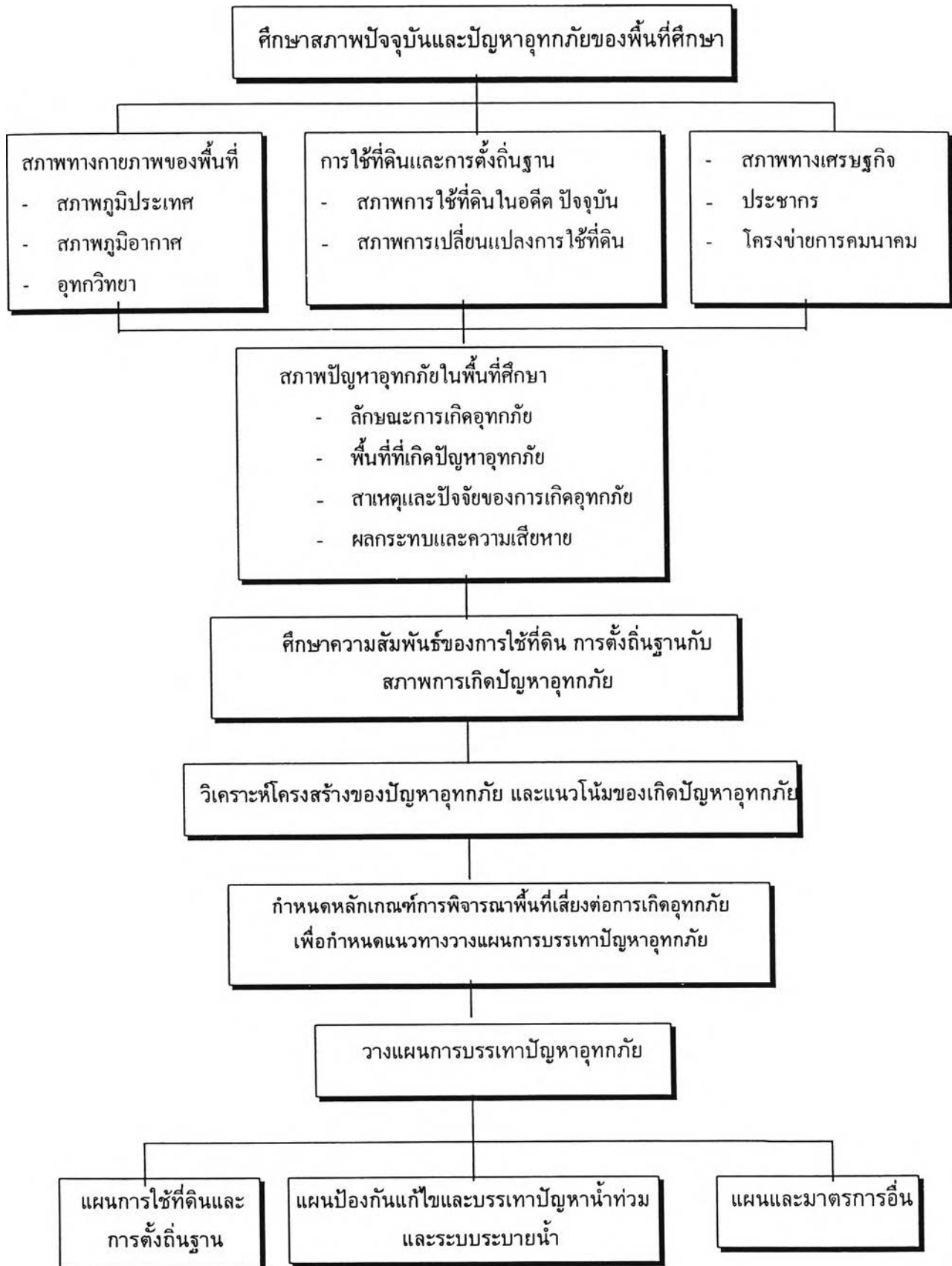

การวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อบรรเทาความเสียหายจากอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำชุมชน

แผนที่ 1.1 : ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา : แผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1 : 50,000 กรมแผนที่ทหาร และแผนที่ลุ่มน้ำมาตราส่วน 1 : 250,000

แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนและกรอบการศึกษา

1.5 แหล่งที่มาของข้อมูล

ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลเอกสารจาก

- สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย
- คณะวนศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (A.I.T.)
- องค์การสหประชาชาติ
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- สำนักงานทะเบียนราษฎร
- สำนักพัฒนาชุมชน
- สำนักงานจังหวัดชุมพร
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สำนักงานผังเมืองจังหวัดชุมพร กรมการผังเมือง
- สำนักงานโครงการชลประทาน จังหวัดชุมพร กรมชลประทาน

2. แผนที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมแผนที่ทหาร กรมพัฒนาที่ดิน กองสำรวจทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรมป่าไม้

3. ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่ศึกษา

4. ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม ทางด้านการใช้ที่ดิน การตั้งถิ่นฐาน สภาพพื้นที่ลุ่มน้ำ และสภาพพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วม เป็นต้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงข้อเท็จจริงของการเกิดปัญหาอุทกภัยในระบบนิเวศลุ่มน้ำ
2. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนการป้องกันแก้ไขและบรรเทาปัญหาการเกิดอุทกภัยในพื้นที่ศึกษา หรือนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่ประสบปัญหาในลักษณะคล้ายคลึงกัน
3. เสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อเสนอไปใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อวางแผนการบรรเทาปัญหาอย่างเป็นระบบ

1.7 ข้อจำกัดของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้ผลการศึกษาไม่สมบูรณ์ ดังนี้

1. ข้อจำกัดของข้อมูล เนื่องจากข้อมูลบางส่วนไม่สมบูรณ์และไม่ครบในทุกระดับ และขาดข้อมูลบางช่วงที่ทำการศึกษา ได้แก่ ข้อมูลอุทกวิทยา ข้อมูลประชากรในปีที่ย้อนหลังไปมากๆ ไม่มีหรือมีในระดับที่ไม่เท่ากัน เช่น บางปีมีแค่ในระดับตำบล ไม่มีการเก็บในระดับหมู่บ้านเนื่องจากต้องใช้เวลาเก็บนาน

2. ระยะเวลาและงบประมาณในการสำรวจมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ข้อมูลภาคสนามได้รายละเอียดไม่ครบถ้วน

3. ข้อมูลไม่มีความละเอียดหลายๆ ด้าน เช่น การเกิดอุทกภัย ความเสียหายจากอุทกภัยในปีที่ย้อนหลังไป หรือการเปลี่ยนแปลงระบบระบายน้ำและระบบชลประทานในพื้นที่ เป็นต้น